

Przedmowa

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu została powołana 20 września 2001 roku na bazie Kolegium Nauczycielskiego. Instytut Studiów Społecznych stał się jedną z podstawowych jednostek w strukturze uczelni, za powołanie, a następnie rozwinięcie Instytutu odpowiedzialny był jego pierwszy dyrektor prof. dr hab. Marek Bugdol. Wzmocnienie kadry naukowej, poprzez zaproszenie do współpracy samodzielnych pracowników z ośrodków o silnych tradycjach akademickich, a następnie wypromowanie własnych pracowników naukowych zaowocowało organizacją licznych projektów dydaktycznych i badawczych. Nawiązano także współpracę z polskimi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi organizując krajowe, a także międzynarodowe konferencje. Wielu absolwentów kontynuowało naukę podejmując studia drugiego stopnia m. in. na Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Śląskim i Uniwersytecie Opolskim. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu poprzez swoją aktywność naukowo - dydaktyczną umożliwiła wzmocnienie kapitału społeczno-kulturowego powiatu raciborskiego. Podniesienie zasobów wiedzy administracyjnych i gospodarczych kadr społeczności miasta Racibórz znacznie poprawia jego pozycję konkurencyjną i możliwości rozwojowe. Upowszechnienie dorobku naukowego, budowa sieci współpracy między przedsiębiorcami, instytucjami społeczeństwa obywatelskiego i władzami samorządowymi z pewnością w przyszłości zaowocuje tworzeniem społecznie odpowiedzialnej infrastruktury instytucjonalnej.

Pierwszym kierunkiem, który został powołany w ramach Instytutu była socjologia. W kolejnym 2004 roku, rozpoczęto również kształcenie na kierunku historia. W 2011 roku powstał kierunek europeistyka a od roku akademickiego 2013/2014 uruchomione zostały kierunki: administracja i bezpieczeństwo państwa. Rozwój nowych kierunków wiąże się ze zmianami zachodzącymi w sferze społeczno-gospodarczej kraju. Kierownictwo i pracownicy Instytutu wychodzą naprzeciw zainteresowaniom przyszłych i obecnych studentów, dbając o ich rozwój intelektualny, wyposażając jednocześnie absolwentów w kompetencje umożliwiające odnalezienie się na niełatwym przecież rynku pracy. Wyżej wymienionym celom służy także działalność studenckich kół naukowych zmierzających również do rozwijania zainteresowań, poszerzania wiedzy oraz zdobywania doświadczeń także pozauczelnianych.

Niniejsze opracowanie powstało w wyniku konstruktywnej współpracy przedstawicieli nauk skupiających się wokół Instytutu Studiów Społecznych. Ich zainteresowania i problematyka badawcza spowodowały, że do rąk czytelników możemy oddać monografię o charakterze interdyscyplinarnym, wielowątkowym, ciekawą, poruszającą aspekty historyczne, społeczne i prawne ciągle rozwijającego się społeczeństwa obywatelskiego. Dzięki swojej różnorodności monografia ma szansę stać się pożytecznym materiałem dla odbiorców poszukujących wiedzy

z zakresu nauk społecznych. Teoretycy i praktycy mogą czerpać z niej inspiracje do dalszych działań lub rozważań naukowych.

Tom składa się z dwóch części, przybliży czytelnikowi zagadnienia związane z rozwojem społeczno-gospodarczym społeczności lokalnych, autorzy odwołują się do istotnych procesów determinujących kształt współczesnej tkanki społecznej. Rozważania uwzględniają więc proces globalizacji zmieniającej warunki gospodarowania systemów lokalnych, a w dłuższej perspektywie czasowej wpływające na systemy wartości, style życia czy też strukturę demograficzną na poziomie lokalnym. Istotne znaczenie ma także europeizacja, determinująca akty normatywne, wpływająca na przyjmowane strategie rozwojowe regionalne i lokalne, strategie życiowe, zmieniająca obyczajowość. Autorzy w wielu artykułach odwołują się do specyfiki tożsamościowej województwa śląskiego i opolskiego, charakteryzują i empirycznie ilustrują wybrane przez siebie elementy kapitału społeczno-kulturowego.

Rozdział pierwszy rozpoczyna opracowanie Marka S. Szczepańskiego i Anny Śliz sytuując społeczności lokalne jako istotne zagadnienie w naukach społecznych. Autorzy przedstawiają historię rozwoju badań empirycznych przedmiotem których były społeczności lokalne. Wprowadzają w stosowaną aparaturę pojęciową, a także kategorie właściwe do rozpatrywania zjawisk i procesów zachodzących w małych odczynach.

Bliska i wieloletnia współpraca między Instytutem Studiów Społecznych i Starostwem Powiatowym w Raciborzu zaowocowała cyklem badań sondażowych dotyczących poziomu satysfakcji obywateli z jakości świadczonych usług. Wyniki w swoim opracowaniu zreferowała obszernie Teresa Jemczura pełniąca funkcje kierownicze w ISS, a w latach 2011 - 2015 piastująca stanowisko Prorektora właściwego ds. Studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu.

Stanisław Bryl skoncentrował się na przedstawieniu zagadnień związanych z tolerancją lub nietolerancją obecną w życiu współczesnych społeczeństw. Różne podejście do inności – rozpięte na skali: tolerancja – nietolerancja, zostało zaprezentowane z punktu widzenia socjolingwistyki, analizy układów aksjonormatywnych, życia religijnego i politycznego.

Krzysztof Zuba i Rafał Riedel dokonali analizy społeczności lokalnej z punktu widzenia nauk o polityce. Zwrócili uwagę na rosnącą, ich zdaniem, rangę polityki lokalnej i jej spersonalizowany charakter. Globalizacja, osłabiająca tradycyjne więzi społeczne, tworzy przestrzeń do poszukiwania nowych typów więzi międzyludzkiej. Wszelkie wspólne działania, nawet jeśli nie mają głębszego kontekstu historycznego stają się na swój sposób protezą wcześniejszych kulturowych więzów spajających wspólnotę lokalną, nadając jej nowe impulsy, nową siatkę powiązań międzyludzkich, wreszcie – nową jakość. Autorzy przypisują taką rolę inicjatywom o charakterze politycznym.

Aleksander Wolski poruszył problematykę rozwoju społeczności lokalnych przyjmując za punkt odniesienia proces globalizacji. Szczególną uwagę poświęcił kwestiom definicyjnym społeczności lokalnej, globalizacji i późnej nowoczesności. Zdefiniowanie zjawisk posłużyło naświetlaniu tła wzajemnych powiązań

rozwojowych. Omawiane procesy zostały potraktowane jako narzędzia służące do konstruowania polityki rozwoju społeczno-ekonomicznego poszczególnych jednostek terytorialnych, przy wzajemnym poszanowaniu swoich potrzeb.

Dariusz Chojecki poruszył kwestie polityki edukacyjnej i jej roli w kształtowaniu tożsamości społeczno-kulturowej. Punktem empirycznego odniesienia były badania dotyczące raciborskiego gimnazjum, analizie poddano dokumentację z lat 1834 – 1925. Placówka była piątą tego typu placówką w niemieckiej części Górnego Śląska. Analiza zajęć dydaktycznych wskazała na ogromne znaczenie zajęć z języków antycznych (greki, łaciny) w stosunku do pozostałych przedmiotów. Szczególnie dużo uwagi poświęcano zbiorom biblioteki gimnazjalnej, w której było wiele dzieł pisarzy antycznych oraz komentarzy do nich. Nauczyciele gimnazjalni interesowali się również okolicznymi znaleziskami antycznymi, głównie monetami rzymskimi, rozbudzali pasję wśród uczniów przygotowując wraz nimi ekspozycje.

Rozdział drugi zawiera artykuły związane z infrastrukturą instytucjonalną powiatu, aktami regulującymi podział odpowiedzialności i kompetencji w zakresie zadań publicznych.

Leszek Karczewski omówił w swoim artykule ogólne zagadnienia związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu, wskazał w jaki sposób idea społecznej odpowiedzialności biznesu została przeniesiona na inne organizacje, w tym organizacje edukacyjne, takie jak uczelnie wyższe. W kolejnych częściach artykułu poruszył temat przejawów społecznej odpowiedzialności Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu w szczególności Instytutu Studiów Społecznych. Odwołał się do wyników badań nad opiniami absolwentów o PWSZ.

Ewa Pierzchała dokonała analizy funkcjonowania zjawiska partycypacji społecznej w procesie stanowienia prawa lokalnego na obszarze gmin powiatu raciborskiego. Uwzględniła kilka płaszczyzn tego zjawiska: obowiązujący stan prawny, problemy wynikające z aktualnych norm, propozycje zmian ustawowych w zakresie wprowadzenia prawa mieszkańców do złożenia projektu uchwał. Za punkt wyjścia przyjęła tezę, iż legitymacja władzy opartej na zaufaniu obywateli daje skuteczniejsze możliwości działania struktur państwowych.

Jakub Berezowski skoncentrował się na rozpatrzeniu lokalnego systemu ochrony zdrowia, jako elementu niezwykle istotnego ze względu na kapitał ludzki i społeczny układów lokalnych. Odpowiedzialność za ten element systemu ochrony zdrowia ponoszą głównie władze gminne i powiatowe. Autor szczegółowo przedstawił zadania samorządu w tym zakresie, polegających głównie na wypełnianiu funkcji organizatorskich i właścicielskich. Skomentował wady i luki w obowiązujących normach prawa, które nie precyzują dostatecznie kompetencji władz samorządowych w zakresie ochrony zdrowia.

Jacek Pierzchała podjął kwestie systemu oświaty będącego w gestii zadań publicznych państwa i samorządu terytorialnego. Uwzględnił w swojej analizie polskie rozwiązania prawne, wskazując na ich funkcję tworzenia społeczeństwa obywatelskiego w procesie realizacji zadania oświatowego. Realizacja zadania oświatowego dopuszcza partycypację społeczności lokalnej w jego wykonaniu.

Ustawa o systemie oświaty mówi o zapewnieniu kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej. Autor omawia także wyjątkowy pragmatyk służbowy określający pozycję prawną nauczycieli.

Dorota Fleszer swoim artykułem włączyła się do dyskusji o jakości zarządzania w sferze publicznej wskazując na konieczność włączenia się w proces decyzyjny obywateli. Argumentując, iż podejmowanie określonych decyzji z wykorzystaniem wyłącznie administracyjnych mechanizmów nie zawsze jest adekwatne w skutkach do rzeczywistych potrzeb i oczekiwań społecznych. Podejmując dialog społeczny właściwy organ władzy ma możliwość rozpoznać preferencje społeczne i stosownie na nie zareagować. Najprostszą formą partycypacji, niezbędną a jednocześnie angażującą obywateli w najmniejszym stopniu, jest informowanie. Obywatele, aby zaangażować się w działania społeczne, muszą mieć dostęp do informacji, która będzie dla nich zrozumiała, uwiarygodniona i poprawnie interpretowana.

Henryk Kretek przedstawił wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w latach 2008 i 2012, dotyczących wpływu trzeciego sektora na procesy zmian w strukturze społeczeństwa obywatelskiego. Jak zauważa, zdecydował się na przeprowadzenie badań w powiecie raciborskim ze względu na specyficzną historię i tożsamość społeczno-kulturową mieszkańców. W konkluzjach autor wskazał na dynamikę rozwoju organizacji pozarządowych, zmierzającą w kierunku zdominowania pozostałych sektorów. Zdaniem autora jest to zjawisko pozytywne, prowadzące do ugruntowania społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnienia systemu demokratycznego.

Rajmund Morawski i Izabela Morawska zaprezentowali wyniki badań nad zaufaniem społecznym w społeczności lokalnej powiatu raciborskiego i miasta Krzanowice przeprowadzonych w roku 2013. W swoim artykule autorzy odwołali się do teorii kapitału społecznego rozważając szczególnie zaufanie jako fundament funkcjonowania życia społecznego, politycznego i kulturowego. Badania pozwoliły na określenie poziomu zaufania mieszkańców wobec siebie, dostępnej infrastruktury instytucjonalnej, władz lokalnych i kościelnych. Pozwoliły scharakteryzować mechanizmy wpływające na aktywność społeczną.

Dariusz Chojecki

Ewa Pierzchała

Joanna Wróblewska-Jachna